Akademie výtvarných umění v Praze
Studijní program Výtvarná umění
Ateliér Intermedia III.

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Nápoj z kovové rosy a šumavských bylin
Beverage Made from a Metal Dew and Šumava Herbs

Vypracoval: Jakub Hájek
Vedoucí diplomové práce: prof. MgA Tomáš Vaněk
Oponentka diplomové práce: Mgr. Art. Zuzana Žabková MA

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci s názvem Nápoj z kovové rosy a šumavských bylin vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a pramenů

V Praze dne 12.5. 2023

……..

Jakub Hájek

1. Úvod

Nápoj z kovové rosy a šumavských bylin je názvem mé diplomové práce a zároveň zaujímá místo mezi komponenty imaginárního folkloru v němž je drinkem z nabídky turistického průvodce érou přičinlivosti[1]. Nápoj je dostupnou módou, na rozdíl od Šumivého spekulanta[2], který je spíše kódem buržoazního vkusu.

Všechnu nabitou uměleckou prozíravost sdílím z poloviny s mým kamarádem Františkem Hanouskem. Naše spolupráce je bezobslužný mechanismus, bez kterého nechceme, nebo nedokážeme pracovat. Spoluautorství pro nás nikdy nebylo motivem, nýbrž základní podmínkou a klíčem ke snaze čelit výzvám umělecké praxe a jsou to právě ty konstitutivní prvky vzájemnosti a přátelství, jenž nám pomáhají udržet si nadšení a motivaci k umělecké práci. Ačkoliv pro nás koncept spolupráce není tématem, z popudu zvídavosti jsme prozkoumali teoretické texty[3], jež demytizují přátelství jako soukromý a izolovaný jev a kriticky nahlížejí jeho podstatu uvnitř politických systémů. Todd May například zasazuje přátelství do (z nedostatku pojmů) neoliberálního rámce společnosti, jež popisuje jako společnost až příliš orientovanou k ekonomickým hodnotám. Ve své publikaci předkládá analýzu hlubokých přátelství, které stojí v opozici vůči neoliberálním proudům, přičemž z velké části rezignují na sledování peněžních manipulací, toto ignorování je podstatným momentem, byť nikdy není zcela absolutní. Při kultivaci blízkého přátelství nekalkulujeme zisky a ztráty, naše aktivity jsou diktovány samotným tokem vztahu, zákruty řeky, která vykresluje její konkrétní průchod krajinou našich životů.

Františkovo nastoupení na pozici poštovního úředníka výrazně změnilo náš pracovní rytmus, k dosažení osobních, pracovních a diplomantských cílů, jejichž podstata tkví v řemeslnickém entuziasmu a rozumově kognitivních kvalitách, si vyžádalo pravidelné pendlování na trase Praha-Vimperk. Dynamika dojíždění jako by napověděla latentní tezi, jež vyvstává na pozadí fiktivních

[1] *mimochodem víme opravdu všichni, že původním významem slova industrialita je ,,éra příčinlivosti?“*
(Stern, 2007, s. 131)

[2] Šaškova opojnost, Krátkodobý klam, nebo Šumivý špekulant jsou další smyšlené názvy nápojů, kódem buržoazního vkusu.

[3] Jedná se o tituly — Jacques Derrida, politiky přátelství (ze kterého však v diplomové práci přímo nečerpám) a Todd May, Friendship in an age of economics

kulis drátěných objektů, v tomto případě jako součást materiálních podmínek řemeslníků a drobných podnikatelů před a během období industriality.

2.

Na půdě Akademie výtvarných umění byl posledním momentem naší synchronicity Františkova diplomová práce z roku 2021 s názvem *Ohňostroj marnosti*. Spletité potrubí postavené a slepené z tetrapakových obalů předznamenalo náš zájem o manifestní projevy státního podniku České pošty. Tyto chatrné parodické struktury poštovního potrubí jsme téměř totemicky oslavovali jako aluminiovou *trubkokracii*[4]. Iluze nekonečných kilometrů vedených tetrapakového potrubí, jež bylo zapuštěno do stěn nad vrátnicí Akademie výtvarných umění vyvstává jako síť ve svém prostorovém významu. Bruno Latour by pravděpodobně pomocí teorie sítě aktérů, dle které popisuje představu heterogenní sítě plné lidí, věcí, textů a institucí označil Mariinu kukaň jako jeden z rovnocenných elementů, jenž přispívají ke společenskému řádu, v tomto případě k chodu Akademie výtvarných umění. I pro nás měla strážní věž neboli vrátnice význam nenahraditelného depozitáře informací, klíčů, tabulek a jiných kolektivních dramat, jež volně kolovali poháněné stlačeným vzduchem naší potrubní poštou. Rámování této práce názvem *Ohňostroj marnosti* se zdá být při nejmenším jako prorocké, když dnes postilion dující do poštovní trubky signalizuje první kroky k částečné formě privatizace, nebo úplného zrušení služeb státního podniku České pošty.

3. Kovový smích

Na počátku diplomantského období jsme se rozhodli pro drát. Drát byl jediným materiálem, hlavním aktérem našeho pracovního schématu, byl to takový umanutý vzdor proti určitým představám intermediality, nenápadné stanovisko, jenž s sebou přineslo zodpovědnost k poctivé investigaci kulturních dějin materiálu a univerzálního klíčového dramatu, přechodu mezi

[4] Klíčové drama práce spočívalo v přebírání kontejnerů a jejich odpadkových zátiší, hromadění tetrapakových obalů, které bylo potřeba po terénním průzkumu vždy precizně zbavit všech mikroorganismů — během buldokování dávivého reflexu a potlačování temných představ o kontaminaci kožních pórů. Blyštivý povrch aluminia jsme precizně patinovali kruhovitým vtíráním stříbřitého a černého pigmentu, ramena a spoje jsme zatmelili a znovu patinovali, opakování těchto postupů stále dokola jsme na symbolické rovině provedli injektáž osobní historie a docílili v našich představách ideálního stavu imitace plechového materiálu.

psychickou dřevitostí, k psychické kovovosti[5]. Na rozdíl od naší předchozí práce o poštovním potrubí nejsou drátěné objekty technologickým komponentem doby, nýbrž reliktem drátenické profesní zkušenosti, mám na mysli ty předpoklady, jež jsou na první pohled zřejmé a shodují se na různých úrovních drátenické práce napříč její vývojovou osou. Základním momentem drátenictví je o tichém, nenápadném a dlouhém sezení u stolu, činnost bych popsal jako materiální, manuální, občas repetitivní, nicméně i ona má své výrazné mentální rozměry. Dramatizace [6]této práce má svou přirozenou chronologii, nejprve si nárokuje pochopení řemeslných schémat a terminologie, poté přichází tělesná část, bolest zad a mozoly na rukou z neustálé kultivace tvrdého kovu. Takzvaní drotári byli v období prosperity manufaktur drobní podnikatelé klasifikováni v rámci střední třídy souboru sociálních skupin a jejich kariéra byla generačně zakotvená. Naše produkční postupy samozřejmě nezapadají do představ o mezigeneračním učení v dobách rozvoje drátenictví, které probíhalo v mezích organizace rodiny, výchovného stylu, nebo kapitálu a nauky. Zdrojem pro naše řemeslné znalosti se dočasně staly youtubové tutoriály. Například kanál Nolana McClellanda o stáčení, ohybání a protahování drátu, či možnosti rozvinout kombinatoriku různých metod sprirálovitého výpletu a uzlovacích řemesel. Byť samotné anonymní sledování youtubového návodu jako by ubíralo na atraktivitě fantazírování o řemeslné průpravě, okoukávání a klikání zpět v čase během přehrávání videí Raftark Jewelry nám ušetřilo mnoho hodin v množství akumulované snahy, kterou jsme trpělivě věnovali technologickým postupům, potažmo práci na rozšiřování kovové mytologie[7].

Hodnocení mé diplomové práce je otevřeným kolektivním procesem, rád bych uvedl, že naší uměleckou práci vykonáváme s vědomím pohybů uvnitř současné umělecké produkce a dal za příklad alespoň jeden favorizovaný senzuálně-imaginativní projev z všepřehlušujícího šumu

[5] *V hospodářském životě předprůmyslové éry bylo dřevo hlavním materiálem, univerzálně používaným při stavbě a jako palivo. Lodní průmysl evropských námořních velmocí, železářské hutě a stroje vyráběné v období průmyslové revoluce byly všechny založeny na použití dřeva. Werner Sombart, ekonomický historik, považoval vyčerpání tohoto zdroje (tj. odlesnění západní Evropy v osmnáctém století) za zásadní faktor, nebo dokonce hlavní podnět pro vývoj průmyslového kapitalismu. V předprůmyslové éře „dřevo ovlivňovalo všechny oblasti kulturní existence, bylo předpokladem pro prosperitu všech odvětví hospodářského života: jeho použití při výrobě hmotných statků bylo tak obecné, že charakteristiky kultury před osmnáctým stoletím byly rozhodně dřevěné, a tedy kultura zachovala „organickou" kvalitu ve svém materiálním a smyslovém aspektu". (*Schivelbusch, 1986)

[6] Pojmem dramatizace práce popisuje Kateřina Nedbálková problematičnost dichotomie mezi manuální a mentální povahou práce.

[7] *Historickým příkladem mytologie kovu je sovětský režim, jež byl celý kovový – rudá mašina (sovětská hokejová sborná), železné zákonnitosti dějin, ozubené kolo, srp a kladivo. Drama tvorby kovoé mentality, bez níž nejde moderna přežít. (Stern, 2007, s. 131)*

sociálních sítí a webových platforem, jež prezentují současné umění. Například kresebná práce s názvem *THEY SPOKE OF THIS FRUIT WITH GRIMACES OF DISGUST* od Sofie Friedman Pappas. Kresba se podobá technickým nákresům v katalogu společnosti Cornell Iron works, která ve spojených státech v polovině devatenáctého století ovládla regionální trh s výrobou železných mříží, zábradlí, různých strukturálních a ozdobných kovových prací, nebo i kanalizačních poklopů. Zobrazuje vcelku běžně dle pravidel perspektivy pohled do ,,brick-paved canal", neboli takzvané mokré cesty (řečeno terminologií kanálů a vodních toků). Parodizovaná technická skica veřejné infrastruktury je doplněna o neznámou, nezdravě vypadající žluto-zelenou tekutinu, která cihlovitým odtokem proudí kamsi mimo dohled. Navazující kresba *INTO THE WIND* rozvijí příběhové pole jako kousnutí do kyselého jablka. Na detailním schématu cihlovité studny, která zdánlivě navazuje na pohled do kanálovitého odtoku z prvního obrazu, sedí nedbale nakreslená bytost se staženými kalhoty. Páchnoucí kanálová exkurze z kresby Sofie Friedman Pappas promlouvá více krypticky, ale přesto podobným způsobem jako psychoanalitický esej Jana Sterna s názvem, *proč má medvěd velkou řiť.* Moucha ve všech podobách, se objevuje tam, kde něco hnije. Na místech rozkladu. Text pokračuje významem anality v rámci psychoanalytického myšlení. Podle něj hraje hmyz v mýtech společnosti velikou roli, především tedy ve společnostech, které mají takzvanou ,,anální povahu", ta se vyznačuje zaměřením na *shromažďování a vypuštění,* což zajisté perfektně sedí na směnnou společnost volně tržního kapitalismu. Mimo kritický potenciál skrytého humoru je to například určitý typ historického sentimentu, v němž lze spatřit, byť jen formální příbuznost s naším přístupem ke kresbě.

4. Smích špatně mazané kladky

Od počátku tu byla nutkavá potřeba vsadit drátěné projevy do narativního pole, jenž by podobně jako imaginativní kulisy poskytlo přirozenost našim objektům. Jen stěží je možné vymýšlet vlastní podoby folkloru okolo podstaty řemeslného zpracování drátů a opomíjet při tom podivuhodné drama a pekelnou ambivalenci průmyslového člověka. Organizování drátěných vzorců jako by reprodukovalo přítomný motiv infrastruktury a sítě, ze kterých vyvstává mohutná prostorová metafora a fenomén železnic, jež se v tomto případě stal jakýmsi přesně definovaným technickým požadavkem, vhodný pro vývojovou historii drátěných objektů. Kromě společné povahy předmětu

je to také kovová duše, která je vodítkem mezi drátem, trakčním vedením, ubíhajícími kolejemi, návěstidly, trolejemi a sběrači proudů.

Ekologická šetrnost, či všeobecná pitoresknost, jsou charakteristiky, se kterými je železnice v dnešní době spojována, v době neustálé rozpínavosti silničních tahů už nehraje hlavní roli jako nesnesitelně expanzivní civilizační projev, avšak s nedávným konfliktem v Ukrajině nám připomíná i svou temnou povahu minulosti, kdy fungovala jako dominantní nástroj válečné infrastruktury[8].

Kresby, jež tvoří součást drátěné instalace mají podobu volného pojetí bedekru neboli turistického průvodce, v němž rozvíjíme naše *albatrosácké* [9]fantazírování o materiálních podmínkách drátenického řemesla. Mistři odborníci a odbornice, kteří jsou vlivem přesyceného pracovního trhu nuceni k nepřetržitému pendlování, aby naplnili touhu proměny profesní identity z drátožroutů ,,tulákaků a tulaček‘‘, jenž by pro krejcar ztratili tvář, na železné maestra, kteří by dosáhli úspěšného uplatnění řemesla v kategorii drobného podnikání. Kondenzování nového časoprostoru a kombinace charakteristik historických etap nám pomohlo ujasnit si vztah ke kresbám, zobrazovacím a vyprávěcím metodám, potažmo přemýšlení nad fikčním celkem jako takovým. Kondenzování [10]se podobá průjezdem centra těžkého průmyslu, kde hluk železnice splývá s celkovým industriálním lomozem. Hlasitá utilitární civilizace, intenzivní a současně disonantní akustické projevy lidských výtvorů, jenž nebyli v předindustriální době běžné. Během schizoidního přesednutí za podbízivějším panoramatem mizí černí hadi[11] a schéma těžebního průmyslu střídá obraz ceremoniálu k příležitosti otevření nového úseku parostrojní dráhy zbudované z kapitálu bankovního domu Rothschildů. Lékařský pamflet [12]z roku 1862 varuje před tělesnými projevy, jež souviseli s dobovou vlakovou přepravou. Vibrace mechanické tuhosti

[8] Michal Špína. (2012). O železnosti železnic. Advojka.cz. Získáno z https://www.advojka.cz/archiv/2012/7/o-zeleznosti-zeleznic.

[9] Beletristické nakladatelství, které se soustřeďuje na vydávání knih pro děti a mládež.

[10] Princip cestování časem se objevil také v románu od Colson Whitehead s názvem Podzemní železnice. V němž je železnice zaběhlým výrazem pro řadu tajných cest, kterými abolicionisté a svobodní Afroameričané pomáhali v útěku otrokům z jižanských států. Hlavní hrdinka Cory cestuje různými etapami historie a přímo tak prožívá podoby amerického rasismu a útlaku černých obyvatel.

[11] Černý had je metaforou pro důlní vůz v románu Germinal od Emila Zoly. *byl téměř neviditelný kvůli hustotě prachu a sotva slyšitelný kvůli své mohutnosti, byl obrazným vyjádřením pro přepravní důlní vůz, zapnutý na nekonečných kolejích, poháněný koňmi, kteří se vynořují v dáli. (Zola, 1911)*

[12]Russell Reynolds ‘Travelling: Its Influence on Health’, in The Book of Health, ed. Malcolm Morris (London, Paris and New York, 1884)

strojních součástí, tj kolejnic, kol a železnice udržují těla cestujících ve stavu střídavého napětí. Četnost, rychlost a zvláštní prudkost pohybu železničních vozů udržuje svaly v neustálé zátěži, což nutně vede k pocitu únavy a bolesti po dlouhé cestě, to mimo jiné nabízí spolu s rytmem železniční muzikálnosti jeden z výkladů ke *sleeping travelers*[13].

Instalační řešení je imitací našich představ o adjustačním jazyce muzeologie, jež samo o sobě přináší problematické dědictví, avšak tvrdit, že tento instalační soubor tematizuje postkoloniální diskurz by byla lež a přetvářka, a tak nezbývá než doufat, že se tyto výrazové a významové prostředky nedostávají do paranoidně-schizoidního konfliktu. Jednotlivé segmenty vyprávění skrze řemeslnické projevy, volný průzkum drátenických tradic a ambivalentního fenoménu železnic nám v průběhu dvou semestrů přinášeli radost a frustraci. Při depresích z neschopnosti najít řešení jsme však pociťovali zvláštní hrdost a uspokojení.

Na závěr bych chtěl poděkovat mému spolupracovníkovi Františkovi Hanouskovi, vedoucímu práce Tomáši Vaňkovi, asistentovi Jirkovi Skálovi, oponentce Zuzaně Žabkové, konzultantce Magdaleně Stanové, kurátorům diplomantské výstavy Nele Klajbanové a Vojtěchu Märcovi a dále všem ostatním, kteří se mnou měli dostatek trpělivosti během příprav a realizace této práce.

[13] Daumierovy spící cestující ukazují monotónnost železniční cesty. Archiv Roger Viollet, Paříž.

Použitá literatura a zdroje:

May, Todd. Friendship in an Age of Economics. Pennsylvania: Lexington Books, 2012.

Bruno Latour. "Nikdy jsme nebyli moderní" [online]. A2larm.cz, 2015 [cit. 11. května 2023]. Dostupné z: https://a2larm.cz/2015/10/bruno-latour-nikdy-jsme-nebyli-moderni/

Glassian. "Prism Patent Index - Cornell University." Glassian.org, Datum přístupu: 12. května 2023, https://glassian.org/Prism/Cornell/index.html.

Pappas, Sophie Friedman. "WORK" [online]. Dostupné z: https://sophiefriedmanpappas.com/WORK-1.

Stern, Jan. Totem, incest a odkouzlení buržoazie. Praha: Malvern, 2007.

Billy Shake jr. "ESKA2LÁTOR 1 " [online]. In: Advojka.cz, [cit. 11. května 2023]. Dostupné z: https://www.advojka.cz/archiv/2022/25-26/eska2lator-1.

Nedbálková, Kateřina. Tichá dřina: Dělnictví a třída v továrně Baťa. Praha: Display, 2021.

Jurovatý, Ladislav. Velká kniha drátenictví. Moravany u Brna: Grada Publishing, 2020.

"Wire Wrapping Tutorial: Coils part 3 " [online video]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=p2OUTvc5kHw. 13.12. 2022

Michal Špína "Zola, Čechov, Wordsworth: seriál Neúprosné rovnoběžky se věnuje železnici" [online]. In: Vltava.rozhlas.cz, 14. únor 2020, Dostupné z: https://vltava.rozhlas.cz/zola-cechov-wordsworth-serial-neuprosne-rovnobezky-se-venuje-zeleznici-v-8144723.

Špína, Michal. "O železnosti železnic" [online]. In: Advojka.cz, 2012. Dostupné z: https://www.advojka.cz/archiv/2012/7/o-zeleznosti-zeleznic.

Bělíček, J. (2018, červenec). Zpřítomnit trauma otroctví. A2larm.cz. Získáno z https://a2larm.cz/2018/07/zpritomnit-trauma-otroctvi/.

Schivelbusch, Wolfgang. The Railway Journey: Trains and Travel in the 19th Century. Berkeley: University of California Press, 1986.